

Timothy Snyder, *Sobre la tirania. 20 lliçons que hem d'aprendre del segle xx.*

Barcelona: Edicions Destino, 2017, 128 pàg.

El mes de maig de 2017, Edicions Destino ens portava el llibre *Sobre la tirania. 20 lliçons que hem d'aprendre del segle xx*, escrit en anglès per Timothy Snyder i traduït al català per Núria Parés Sellarès. Snyder és un historiador d'origen nord-americà, especialitzat en Història de l'Europa Central i l'Europa de l'Est, així com en l'Holocaust. Actualment és professor d'Història a la Universitat de Yale, i també col·labora amb l'Institut de les Ciències Humanes de Viena.

Estructurat en vint capítols breus, el llibre que presentem constitueix un estudi històric sobre errors polítics i socials que es van produir a Europa durant el segle xx i que, com diu Snyder, haurien de servir de lliçons per aprendre del passat. L'autor parla dels moviments polítics europeus com a exemple evident que l'ideal democràtic es pot esfondrar davant l'autoritarisme i les tiranies; les formes polítiques imperants a Europa a partir de 1930 en són una mostra. Així mateix, recorda que la societat nord-americana no és immune a tots aquests perills que van assolir l'Europa del segle passat.

Així, el primer capítol ens parla de l'obediència anticipada i del greu perill que comporta: lliurar la pròpia conformitat d'entrada amb una confiança cega significa

quedar a mercè del nou règim polític, mostrant-li alhora que pot depassar els seus propis límits si ho desitja. Snyder exposa els casos del nacionalsocialisme de 1932 i del comunisme de 1946, ambdós encara incipients i sorgits arran d'unes eleccions democràtiques, i com la conformitat anticipadament confiada en tots dos règims per part d'un nombre més que notable de civils va mostrar-los, als nazis i als comunistes, fins a quin punt podrien arribar si se servien del poble: la Nit dels Vidres Trencats de 1938 n'és una conseqüència. L'obediència anticipada és instintiva, és irracional i és un perill greu en el qual tothom pot incórrer.

El segon capítol explica la importància de defensar les institucions des de fora de l'esfera política. L'autor afirma que està estesa la creença que les institucions poden autopreservar-se soles i resistir els atacs sense ajuda; era així a l'Alemanya de 1933. Contra tota suposició dels jueus alemanys (i dels detractors en general del partit nacionalsocialista), Hitler va detonar les institucions que l'havien portat al govern, va trencar l'ordre que regulava els límits del poder polític i, en menys d'un any, havia convertit Alemanya en un estat de partit únic en què les institucions, suposadament intocables, havien quedat reduïdes a la categoria de simulacre. I, justament, en els capítols tercer i quart s'adverteix del risc que comporta que un estat es torni de partit únic, i se li recorda al lector que té una responsabilitat davant del món. Centrant-se

en els Estats Units, Snyder remarca la rellevància que té el votant en unes eleccions: hom mai no sap si serà l'última vegada que podrà votar democràticament. La relació entre la llibertat d'expressió i el poder adquisitiu particular fan que el més ric pugui donar més diners a les campanyes electorals del seu partit i que, per tant, tingui més llibertat d'expressió que el ciutadà treballador. Es marca una diferència clara que s'estén a totes les facetes de la vida i s'incorre en les mostres públiques d'aquesta diferència per mitjà de simbologies que s'exclouen les unes a les altres. Davant d'això, l'oligarquia esdevé una amenaça molt real per a la justícia del país i per a la igualtat de drets dels seus ciutadans.

El capítol cinquè ens recorda que un estat no es limita a l'òrgan de govern, sinó que inclou tota la societat. Calien juristes per legitimar que la llei estava al servei del Partit i metges per dur a terme els experiments amb els presoners dels camps de concentració. Per això, l'honestedat ètica de cada persona i el seu compromís deontològic poden ser clau per a la resistència enfront d'un mal sistema polític.

Els capítols sisè i setè tracten del fenomen dels grups aliats a l'estat que tenen accés a la violència i es proposen debilitar un sistema polític democràtic (Snyder s'hi refereix com a paramilitars), i de la necessitat de ser reflexiu si es va armat i d'estar sempre disposat a dir que no. També el capítol vuitè insta el lector a destacar mantenint-se fidel a les pròpies conviccions, tot citant exemples com el de Winston Churchill, l'any 1940, quan va mantenir la Gran Bretanya en la guerra: no era l'opció més preferible, però gràcies a això almenys tenien una oportuni-

tat de guanyar. La història recorda els homes que van destacar, i això es pot fer de moltes maneres. Precisament, el capítol novè ens aconsella tenir cura del pensament crític i procurar no caure en el parlar impersonal que tant criticava Heidegger. Snyder parla d'evitar la mimesi amb el discurs repetitiu i fragmentari que apareix en els mitjans audiovisuals, i motiva el lector a canviar les pantalles pels llibres, els quals enriquiran la persona amb nous conceptes i, alhora, ampliaran la seva comprensió del món.

El capítol desè parla de la veritat. Esmençant Victor Klemperer, l'autor posa en relleu que la veritat és quelcom d'especialment fràgil quan es troba en el terreny polític. Per a un règim tirànic, la veritat sempre és la primera víctima: si s'elimina, aleshores el món esdevé una ficció modelable a mans del poder. L'home perd la seva llibertat i la capacitat de judici perquè, sense veritat, ja no té cap fonament des d'on poder jutjar. Apareixen les manipulacions massives i l'oferiment d'un líder com a nou salvador, en el qual s'aboquen totes les esperances. L'home civil renuncia al món per servir-lo en safata al seu nou líder, que li fa promeses que no complirà. En tot això hi ha ecos de l'Europa dels anys trenta i quaranta, però també del moment polític actual als Estats Units. És el mateix so de la postveritat i, citant Snyder, *la postveritat és el prefeixisme* (pàg. 69).

Molt lligat a això, el capítol onzè fomenta l'hàbit d'investigar i comprendre les coses per un mateix. Cal valorar la tasca dels periodistes compromesos i se'ns convida a no quedar-nos només amb una versió dels fets, sinó a indagar en les publicacions que ens informen sobre allò que els dirigents ne-

guen, o que anomenen farses i complots, per tal de discernir el que passa realment. Amb internet tothom té veu per difondre notícies i, per tant, la responsabilitat periòdica ha passat a ser una mica de tots.

Els capítols dotzè i tretzè parlen de la importància dels petits gestos de suport envers qualsevol persona. Ahir, els jueus eren un dels blancs de l'odi; no sabem a qui li podria tocar demà. També s'hi parla de la necessitat imperiosa de manifestar-se visiblement sortint al carrer. La resistència a un sistema s'ha de mostrar en públic, i això només és possible si es té una vida privada. El capítol catorzè ens diu això. Citant Hannah Arendt, l'autor denuncia el perill que avui en dia corre la nostra vida privada. En un món on tot es troba a internet, les violacions de la privacitat i les manipulacions són més que fàcils; només cal recordar l'assumpte dels correus electrònics de Hillary Clinton en la campanya electoral nord-americana del 2016. Ens convé ser reservats quant a la informació privada important, i compartir-la només cara a cara, ja que la privacitat d'internet és pura aparença.

Els capítols quinzè, setzè i dissetè són consells i advertiments enfocats cap a una dimensió més social: contribuir amb organitzacions benèfiques escollides lliurement per tal de defensar la cohesió civil i la llibertat d'elecció; procurar tenir la ment oberta cap als altres països perquè en l'actualitat política nord-americana s'hi emmiralla quelcom que Europa ja coneix i, per tant, els convé escoltar les paraules d'aquells que ja han viscut una situació semblant per saber a què s'enfronten; i parar molta atenció a l'ús de certes paraules com *excepció* o *extremisme* que, quan comencen a ser massa

presentes, són simptomàtiques d'un govern que tendirà a perseguir els qui pensen diferent i que reclamarà la llibertat individual a canvi d'una seguretat il·lusòria.

Seguint amb la qüestió de la seguretat, en el capítol divuitè Snyder explica que la tirania va lligada al terror. Un règim autoritari aprofitarà una circumstància de terror per fer-se fort, perquè el pànic li brinda al tirà una eina molt útil de manipulació de masses. Si se cedeix a la por, aleshores és quan el tirà declara l'estat d'emergència i suspèn les institucions que vetllen pels civils. Hem de tenir present, per tant, que la nostra por no ens ha de paralitzar ni ha de fer que permetem que caiguin les estructures sobre les quals es funda la democràcia. Mai no s'ha d'abaixar el cap davant la gestió del terror, sinó que cal plantar-hi cara.

En el penúltim capítol es fa una breu comparativa entre el que comporta ser nacionalista i ser patriota, dos conceptes que es poden confondre amb facilitat, i s'anima el lector (adreçant-se ara clarament als lectors nord-americans) a ser patriota, amb tot el que això comporta. I finalment, en el capítol vintè Snyder demana valentia per part de tots, perquè defensar els propis drets civils, la llibertat o la veritat és embrancar-se en una lluita que exigeix compromís i sacrifici. Si hom no està disposat a tot per preservar la dignitat que li pertoca com a membre d'una societat, tots caurem davant la tirania.

Amb el llibre *Sobre la tirania*, Snyder envia un missatge que és claríssim: vivim en un perill polític constant. Una societat sempre podrà veure's amenaçada per la tirania, i l'única defensa que tenim és la història. El temps parla a través d'ella, i és l'única que

ens explica com s'han esdevingut les coses, ens descriu situacions passades perquè puguem reconèixer-les si es presenten de nou i, per tant, és l'única que ens dona l'oportunitat de prevenir-les perquè no es tornin a repetir o per saber com lluitar-hi en contra. Amb aquest treball, l'autor busca remarcar la importància del paper que juga –o si més no, el que *hauria* de jugar– la història en qualsevol societat estatal. Com diu Snyder, la història ens fa responsables. Si ens permetem el luxe de l'oblit, aleshores quedem totalment immersos en una ignorància de molts tipus, d'entre els quals el més perillós és la ignorància política. Un estat inclou tots els membres d'una societat i, justament per això, tot individu ha de tenir coneixement històric, almenys, dels errors més perillosos que l'ésser humà ha comès o ha permès que es cometessin. El destí de la democràcia no es limita als líders polítics. La democràcia és un dret de tot ésser humà i, per això, protegir-la i preservar-la és a les mans de tothom.

Anna BLANCHÉ
Facultat de Filosofia (URL)

Pere Lluís Font, *Filosofia de la religió. Sis assaigs i una nota.*

Barcelona: Fragmenta Editorial, 2017, 214 pàg.

Aquesta obra de Pere Lluís Font és un assaig sobre la filosofia de la religió, la qual, com a branca de la filosofia, té com a objecte la comprensió i el tractament racional de la religió. Les religions, com a fet històric i cultural, són estudiades i analitzades per la

relativament jove disciplina des d'una òptica aconfessional. Aquest assaig suposa una aportació exhaustiva però excepcionalment didàctica a aquesta disciplina. D'una manera entenedora ens acosta al camp d'acció, l'objecte, la metodologia i els vasos comunicants amb altres disciplines, incloent-hi les relacions existents entre elles, de vegades prou problemàtiques.

Tal i com el títol ens fa notar, l'obra està dividida en sis capítols i un apèndix. El primer capítol està dedicat a l'estatut de la disciplina. Les fronteres amb la teologia són el primer tema abordat. Si la teologia parla de Déu, la filosofia de la religió parla de la religió. Si la teologia té un objectiu religiós, la filosofia de la religió es proposa d'entendre-la. Si la teologia és confessional, la filosofia de la religió, com a filosofia que és, només pot ser aconfessional. Si la teologia pressuposa la fe, la filosofia de la religió, no. De fet, hi ha filòsofs de la religió creients i n'hi ha també d'ateus.

Dit això, podem asseverar que la filosofia de la religió estudia el fet religiós d'una manera crítica. Tot i que, històricament, la disciplina és jove, les seves arrels es perden en l'origen mateix de la filosofia. En el cas de la religió cristiana, un dels problemes principals que ha calgut abordar és la relació entre raó i fe, ja que la filosofia de la religió neix en un entorn culturalment cristià. En general, les relacions entre filosofia i religió poden revestir la forma de conflicte, subordinació i dualisme. Com diu l'autor, «la recerca honesta i desinteressada no pot ser un perill per a res de bo» (pàg. 55). Tothom creu, el creient i l'ateu, però en coses diferents.

El segon capítol està dedicat a l'experièn-